

Милто Вако

АЛБАНСКА ХОРСКА МУЗИКА И ЊЕНО ПОРЕКЛО

ABSTRACT

The article explains the origin and development of Albanian choral music from its beginnings in the first half of the 20th century until the present day. In this brief review, the author identifies events, groups and individuals whose efforts throughout history were crucial for the creation and progress of this musical genre, and evaluates current music life in Albania.

Key words: Choral music, Albania, professional choral groups, amateur choral groups, contemporary Albanian music.

Окосница развоја хорске музике у Албанији блиско је повезана с раном културном традицијом заснованом или на православној религији, која је изражена кроз византијску музику, или на католичкој, израженој кроз духовну музику преткласике и класике. Поред тога, још један фактор који треба узети у обзир унутар овог развојног процеса јесте и утицај суседних земаља балканског региона.

На својим почецима албанска хорска музика се развијала под утицајем окружења у којем су професионализам и аматеризам били испреплетани. Прва хорска друштва су установљена између 1916. и 1917. године. Најпознатија међу њима била су хорско друштво Тиране, основано под покровитељством православне цркве, затим друштво града Скадра, основано под покровитељством католичке цркве, и друга, установљена у градовима као што су Корча, Берат, Валона и Поградец.

Хорске групе су биле део ових друштава и у већини случајева су наступале у црквама у посебним поводима. Хор Православне цркве Тиране, осим својим наступима, помогао је и у формулисању неколико текстова вокалне хорске музике базираних на византијским напевима, као и оних модерних који су певани на богослужењима. Наведимо пример трогласне хор-

ске песме *Господи возвах*, која прати литургију светог Јована Крститеља изграђену на византијским напевима, као и нека дела композитора Јована Кукузеља.

Отац Фан Ноли (Fan Noli) штампао је у Бостону 1936. вокалну хорску музику коју су компоновали различити аутори.

У Скадру су 1917. године установљена два уметничка удружења – *Розафа* и *Богдани*. Исте године, на иницијативу градског свештеника и градоначелника, формиран је градски хор. Репертоар овог хора састојао се из црквене музике коју су компоновали западни аутори. У то време ова музика је пратила мисе, а такође је била коришћена и за друге верске активности. Управо ово окружење помогло је младим ауторима из Скадра, припремајући их да постану значајни уметници у земљи. Неки од њих су добро познати аутори из Скадра као Пренк Јакова (Prenk Jakova), Цеск Задеја (Cesk Zadeja), Тиш Даија (Tish Daija) и Тонин Арапи (Tonin Arapi).

У истом периоду (1916–1917) још један албански град – Корча, упознаје се са савременим дешавањима у вокалној хорској музици. Отварање прве средње школе *Liceu i Korces* и утицај иностраног окружења били су фактори који су помогли Корчи да започне развој сопствене вокалне хорске музичке традиције. Православна црква је успоставила везе с Грчком, посебно са Солуном, и обезбедила потребну помоћ у овом правцу. Корчу је 1920. године посетио ансамбл *Ватра* из Бостона, састављен од албанских дечака, а диригент хора Тома Наси (Thomas Nasi) касније је постао и оснивач градског хора. У исто време у Корчи су основане асоцијација *Ватра* и хор *Лира*, чија активност траје и до данас.

Упркос наведеном покушајима, развој хорске музике остао је у ембрионској фази све до Другог светског рата. Прве хорске групе биле су установљене током и одмах након Другог светског рата. Војни хор и Омладински хор основани су 1944. године. Омладински хор је касније прерастао у Државни хор.

Након Другог светског рата вокална хорска музика у Албанији брзо се развијала због великог радног замаха широм читаве земље. У свим албанским градовима осниване су хорске групе, које су своју активност везивале за културне центре, формиране уз подршку власти. Међутим, у Албанији су постојала свега два професионална хора и то оба у Тирани, њеном главном граду. То су били мушки хорови, на чијем челу је био диригент Констандин Трако (Konstandin Trako), који је дипломирао на теолошкој школи у Румунији.

Касније је вокална хорска музика помагана кроз размену искустава с источним земљама, а због политике коју је у то време албанска влада водила с поменутих земљама. Гостовања разних иностраних хорских група у Албанији у том периоду подстакла су развој домаћих хорских група, али су још увек недостајали професионални капацитети који би осигурали стабилан развој хорске музике у Албанији. Била је очигледна потреба за образовањем и специјализацијом наших уметника. Стога је отварање Уметничке средње

школе 1946. године и потом слање дипломаца на специјализације на различите уметничке академије у земље источне Европе, поготово у Москву, Букурешт, Софију и Праг, резултирало подизањем општег уметничког нивоа, поготово на пољу хорске музике.

Студенти који су дипломирали у иностранству дали су иницијативу за оснивање Академије уметности 1962. године у Тирани. Од тог времена ова институција је имала суштинску улогу у процесу развоја уметности и музике у Албанији. Она је изнедрила многе професионалне инструменталисте, диригенте и композиторе који су у то време водили професионалне или аматерске уметничке групе.

Током 1950-их и 1960-их година установљено је неколико професионалних, полупрофесионалних и аматерских хорова. Овде је значајно поминути Албански филхармонијски хор (касније трансформисан у Хор опере), Војни хор, хор ансамбла за народну музику и плес, женски хор уметничке школе *Јордан Мисја*, Филхармонијски хор Скадра, мушки хор *Лира* из Корче и друге хорове као оне у Драчу, Валони, Елбасану, Ђирокастри, итд.

Неки од њих су наступали не само у Албанији, већ и у другим земљама међу којима су републике бивше Југославије, затим Кина, Вијетнам, Русија, Кореја и готово све европске земље. Развој албанске уметности током овог периода следио је моделе догматског социјализма и начела пролетерског духа, који је постао референтна тачка за наредне деценије у којима је слобода музичког израза била веома ограничена. Ово је такође подстакло стварање многих шематских, агитационих и конформистичких дела и удаљавало албанску музику од савремене музике 20. века и нових уметничких тенденција које су је пратиле.

Албанска хорска музика, иако репертоарски веома ограничена, ипак је наставила свој развој. Уколико анализирамо музику која је настајала тих година, од инструменталних минијатура до ораторијума, опера, балета, симфонија, концерата и симфонијских поема, можемо закључити да су неки композитори дали све од себе да избегну диктат совјетског музичког стила и његовог соцреалистичког утицаја.

Након вишегодишњег периода стагнације, раних седамдесетих година неки албански композитори настојали су да избегну конформизам и открију „другачију“ савремену музику. Тако у музици неких албанских аутора примећујемо употребу „хроматике и нестабилну тоналну хармонију“, карактеристичну за савремену музику. Касних деведесетих година хорска музика се, под утицајем истих оних фактора који су донели велике промене у земљи, ослободила конформизма и цензуре. У овом периоду музика поново добија савремене одлике. У том контексту примећујемо да су многе креативне личности биле наклоњене неокласицизму и неоромантизму (што подразумева и хорско стваралаштво), док су се други угледали на Шенберга (Schönberg), Месијана (Messiaen) итд.

Данас посебну улогу у развоју савремене албанске музике имају храбре иницијативе, као на пример фестивал *Златна јесен*, који се одржава сваке године, а организује га композитор Сокол Шупо (Sokol Shupo).

Упркос поменутиим позитивним помацима, промене „после деведесетих“ ипак су негативно утицале на развој хорске музике у Албанији. Жалосно је да су неки хорови, који су некад сматрани најзначајнијим за утемељивање и прогрес албанске хорске музике, ишчезли или је њихова улога редукована или потпуно обезвређена. Овде треба поменути гашење Војног хорског ансамбла, хора Ансамбла народне музике и плеса, као и свих аматерских и полуаматерских хорова широм читаве земље.

У сваком случају, охрабрује чињеница да је у протеклих десет година албанска хорска музика почела да се развија према замислима које потичу још од Бетовена (Beethoven), Шуберта (Schubert), Брамса (Brahms), Чајковског, али и Стравинског, Прокофјева, итд.

У Албанији данас постоји много професионалних хорова који с успехом наступају у земљи и иностранству, као на пример Хор девојака Албанске академије уметности, који је освојио неколико интернационалних награда, хор *Пакс Деи*, хор Православне цркве Тиране, хор *Пренг Јакова* и *Розафа* из Скадра, хор *Лири* из Корче, итд.

Интернационални фестивал хорова по први пут је организован у Тирани 2001. године. Наступило је неколико хорова, као на пример Хор девојака, који је освојио прво место.

Тренутно влада велика отвореност и док се откривају заједничке европске карактеристике, наглашен је аутентични аспект националне културе, комплексне шеме међународних односа, њихова јасноћа и нејасноћа, хармонија и контрадикције.

SUMMARY

Choral music in Albania developed under the influence of the neighboring countries of the Balkan region. The first choral groups were established under the patronage of the Orthodox and Catholic churches in Tirana, Shkodra, Korca, Berat, Valona and Pogradec during 1916 and 1917. Despite various individual efforts, Albanian choral music remained in an embryonic phase until the Second World War, during and after which the first professional choral groups were founded. Throughout the fifties and sixties, some of the most significant choral groups in Albania were established, like the Albanian Philharmonic Choir, the Military Choir, the Choir of the Ensemble for Folk Music and Dance, the Women's Choir of Art School *Jordan Misja*, Philharmonic Choir of Shkodra, Men's Choir *Lyra* from Korca, and others in Drac, Valona, Elbasan, Gjirocastra, etc. Some of them performed not only in Albania, but in other countries such as the republics of the former Yugoslavia, China, Vietnam, Russia, Korea and almost all European countries. In this period, Albanian music followed the models of dogmatic socialism and proletarian spirit which led Albanian music further away from contemporary artistic trends. After this period of stagnation, in the early seventies some Albanian composers tried to discover different,

modern musical tendencies, which finally resulted in discarding conformism and censorship in the late nineties. Nowadays, Albanian music regains its contemporary features. Unfortunately, political and social changes during this period had a negative impact on choral groups, which resulted in the reduction and cancellation of some of the most prominent vocal ensembles. However, there is still a large number of professional choirs in Albania today that are successfully performing in the country and abroad, as well as several bold initiatives that strive to develop and improve Albanian contemporary music (e.g. International festival of choirs, established in Tirana in 2001, contemporary music festival *Golden Autumn*, and others).